

táncol csakhogy többé nem véletlen mosolyog s marad életben". A mélyebb tudásnak ez a keserű vállalása Rózsa Endre költői fejlődésének további útja. „A költészet: első sütet a jövő kenyereből” — mondja Rózsa, de még nem értheti önmagára. Ez nem elmarasztalás, csak tény. Majd ha sikerül elhagyni az állandóan csalódó illúziókat. De addig is szívesen nézzük világunkat rajta keresztül. „A költészet: egyetlen nyitott szem, amikor Argus is alszik.” (*Magvető Könyvkiadó, 1970.*)

RIGÓ BÉLA

BEREMÉNYI GÉZA: A SVÉD KIRÁLY

Az indító novella görcsös egy kisé. Még érződik a birkózás a nagybetűs Irodalommal, s a távolságtartás igénye a játékoság érdekes villanásai ellenére is görcsbe rándítja itt-ott a mesét. Még kihallani a sorokból a „konok szóval” való küzdelem roppanásait.

A címadó elbeszélés azonban tágas horizontokra tár ablakot. Peremén a svéd király csapatai „fekete sorokon nyomulnak előre, óriás kezdőbetűkön kelnek át, és friss nekirugaszkodással ereszkednek le a túlsó oldalon”. Az „őrült király” pedig — a hóhullám negyedik napjának délutánján, egy szerdán — Somogyival, a főhőssel diskurál a fiatalember szerelmeiről, Ágnesről és Éváról. A történelem finom indákkal átfonja a jelent, a rendkívüli leszivárog a mindennapok laza homokján, s a primér élményt kisajátítja a befogadó. Úgy, hogy erre a Svéd Király buzdítja: „míg ön ezt a könyvet olvassa, pályafutásunk közt kapcsolatok létesülnek, hadműveleteim sikere öntől is függ, viszonya Ágnessel az én viszonyom, dragonyosaim között ott harcol ön is, és együtt megyünk a közértbe reggeliért.” A *bizar*r rést vág az Irodalom konok falán, s a játékos elme szabad száguldással iramodik befogadni az élményt. Lebilincselő szellemi vágta. Nem csodáljuk, hogy Somogyi az elbeszélés végén azonosul beszélgető társával. Alatta ficánkol a barna ló, s rá veti fényét a nap egyre pusztítóbb sugara. A döntő csata megvívása — reá vár.

Aztán atmoszférateremtésből jeleskedik ez az ifjú ember. Az atmoszféra pedig a párbeszédéből sűrűsödik hitelessé, maga a „sztori” korántsem meglepő, mellbevágó. De mulatságos (*Utolsó kör a vizen, Csendőrök, Lángos*). Finom lélektani megfigyelések sorozata segíti, hogy ez az atmoszféra hiteles is legyen. A másutt kimondott elvek itt érlelnek feszes prózát. Hisz írói ars poeticának is beillenek, amit leszögez: „... úgy érzem, semmi sem hordoz annyi rejtelmet, együttérzést követő feszültséget, mint a beszélgetések... Mert a beszélgetésekben legalább két szövevényes élet szálai gubancolódnak össze, váratlan mélységek nyílnak meg, és a résztvevők számtalan kísérletet tesznek, hogy érzékelhetővé tegyék kifejezhetetlen érzelmeiket.”

A tételt remek kis elbeszélés igazolja (*Játékok a vadászterületen*). Három fiú és egy lány romantikára vágyik, játszani szeretne. Szuggesztíven csinálják, s mi is belemegyünk a játékba. A novella kívülálló szereplője is. Ekkor következik egy meseteri húzás: úgy szól bele a kívülálló a játékba, hogy már-már *elhiszük*, valóságnak fogadjuk el azt, ami *játék*. Nagyon jólesik fellélegezni, kiengedni, feloldódni a novella végén. Mint a gyerekeknek, mikor a krampusz félelmes álarcá mögül a szomszéd nagyfiú nevető arcát látja kibújni. Olvasmányélmény. Talán a kötet legjobb darabja.

De vannak komoly írásai is. Teoretikusak, koncepciózusak. Az egyikben a párhuzamos szerkesztés ívére feszít mondanivalót röppentő ideget (*Történelem*). Sejtjük, ki a disszidens Gróf. Megértjük, hogy Boksa, aki addig szóltanul tette dolgát a palotában, ásott, gereblyézett a kertben, s elette, mosdatta Corát, a farkaskutyát, miért reménykedik, hogy az ugrás, a halálugrás sikerül. S *tiszteljük* azért, mert képtelen megérteni, hogy a Föld gömbölyű. De azt uránál is jobban tudja, hogy haza — csak egy van. Az egészből nem sokat ért — a Tanácsköztársaság bukása után játszós-

dik a történet —, de helytáll a maga módján, s élete — az író szavai szerint — bizonyos szempontból hősiességnek mondható. Szigorú írás. Távolságtartása nem erőszakolt. S a feszes stílus kitűnően szolgálja a mondanivalót.

A másik novella tónusa lágyabb, oldottabb, melegebb (*Levelet Zs. asszonynak*). Vallomás ez a levél. Arra döbben és döbrent rá az író, hogy a múltat tanulni kell. A gőzfürdőben elmondott monológ egy már nem is első lengyelországi út emlékei között kanyarog. Amelyen az igazi kalandot nem ez a szokatlan és ismerős ország jelentette, hanem a kilátás, mely onnan Magyarországra nyílik. Ennek az országnak a múltja ébreszti rá arra, hogy a történelemnek nálunk is „egészen a legegényibb, legszemélyesebb életig hatoló volt az ereje, de mindig attól kell félnem, hogy megfeledkezünk róla”. Pity-paty — mondja közben a víz. És egy ingyom-bingyomot Közép-Európának. És bim-bam, meg zimizümi, meg lillaminnya. Nyelvi fintorok. Lazák, fesztelenek, ahogyan az episztolastílus megengedi. Játékosak. Frissek.

Ez talán a kötet eredetiségének titka: játékossága, írója pajkos elmeéle. A friss élmények még nem öltenek minden mástól megkülönböztethető stílárís köntöst. De az egyes darabok testére illik a rájuk szabott forma. A bennünk megőrzött képen még csak egy majdani írói habitus és arcél kontúrjai rajzolódnak ki. De már megmaradnak, fel tudjuk idézni őket. S újabb mű vagy művek után még élesedni fognak. Esetleg változni is. Ismerősként fogjuk üdvözölni újabb írások olvastán. Ezért nem tartjuk feleslegesnek a bemutatkozás végére ibiggyesztett köszönést: A viszontlátásra!

Mielőbb, kedves Bereményi Géza! (*Magvető Könyvkiadó, 1970.*)

MERÉNYI VARGA LÁSZLÓ

EMLÉKIRAT

KOVÁCS ISTVÁN: VASVIRÁG; TAMÁSI GÁSPÁR: VADON NŐTT GYÖNGYVIRÁG

A Romániában újonnan alakult nemzetiességi könyvkiadók — Bukarestben a Kriterion, Kolozsvárott pedig a Dacia — a profilváltozással mintha frissebb levegőt is szippantottak volna. Korai lenne még ennek a két kiadónak alig egyéves tevékenységéből messzemenő következtetéseket levonni — valójában most indul kettőjük között a „harc” —, de kétségtelen, hogy az eddig Bukarestbe centralizált, lassacsckán megfáradt, magyar nyelvű könyvkiadás fellendülése, egyéni arcélú szellemi műhelyek kialakítása a Dacia és Kriterion versengésétől várható. Kovács István és Tamási Gáspár könyveit is ez a két „szomszédvár” gondozta. S hogy ez utóbbit szó szerint kell érteni, mindennél beszédesebben bizonyítja az a tény, hogy olyan emberek jelentkeztek irodalmi munkáikkal, akiknek nem szakmájuk az írás. Már a bátortás, a meggyőzés is — Tamási Gáspár emlékeztése Kányádi Sándor biztató-sarkalló szavai nélkül talán létre sem jöhetett volna, s talán Kovács Istvánnak is megvolt a maga patrónusa — erőt adó tett volt: csinálják csak nyugodtan, írják saját egyszerű szöfűzésükkel életük folyását, emlékezzenek a régmúlt időkre és a maira egyaránt. Mintegy tükröt állítva önnönmaguknak, nem utolsó sorban osztályuknak. Kovács István a kolozsvári vasmunkásoknak, Tamási Gáspár pedig az élet viharaiban is mind keményebbre edződő székely parasztságnak.

A *Vasvirág*, amint az alcíme is mondja, regényes krónika. Egy — a század elején Kolozsvárra került — falusi fiatal ipari munkássá válását meséli el benne. Az új